

IN GIETHOORN. Oud vrouwtje speerpunten en..... scheermessen.

Maar laten we liever boven den grond blijven, want er is in het Overijssel van heden nog genoeg te zien. Het heeft bovendien nog toekomst-mogelijkheden van beteekenis. Men denke slechts aan het groote Twentsche kanalenplan, dat nu eindelijk de uitvoering nadert. (In November van dit jaar kan men het 10-jarig bestaan vieren van de Wet, door beide Kamers met algem. stemmen aangenomen en die dus een voorbeeld is van het trage tempo, waarin de parlementaire en departementale molens plegen te malen.) En dan ook denke men aan de drooglegging der Zuiderzee, die Kampen en het Kamper eiland (5300 H.A. puik grasland ter waarde van 12 miljoen gulden) nieuwe perspectieven opent in verband met de IJsselmeer-polders. Wie de kaart van het Twentsche kanalenplan vergelijkt met de oude kaarten, door Jacobus van Deventer voor Karel V gemaakt, kan zich indenken, met hoe groote verkeersmoelijkheden Twente te tobben had. Twente is arm aan water. Oldenzaal bijv. kreeg zijn koopmansgoederen te water over de Almeloosche Aa; van Dulder af brachten Dulder boeren ze per wagen naar de stad. Enschede had een voorhaven bij Enter; de goederen gingen van daar per wagen over den Deldenschen dijk.

DIT EN DAT UIT OVERIJSSEL¹⁾

KAN men de provincies Groningen, Friesland en Drente tot op zekere hoogte eenheden noemen, in Overijssel teekent zich tot op dezen dag een verschil in volkstypten af, dat zijn oorzaak in een ver verleden vindt. De niet zeer vruchtbare, grotendeels zandachtige bodem van deze naar grootte achtste provincie van ons land, is eerst door de Franken, daarna door de Saksen bewoond, terwijl men in den N.-W.-hoek Friese afkomst waarneemt en rond Dedemsvaart een gemengde veenkolonien-bevolking voorkomt. Die Frankische en Saksische oorsprongen kan men nog ver nasporen, bewijze de vele in den bodem opgegraven en in de musea te Zwolle, Deventer en Denekamp bewaarde voorwerpen en de in het Openluchtmuseum te Arnhem herbouwde woningen. Een geheel eigen stempel hebben ook weer Twente, het centrum der textielnijverheid, en Salland, waar het landbouwbedrijf langer stand hield.

Over 't algemeen is de Overijsselaar opgewekt en gul, hartelijk in den omgang, en..... vasthoudend aan het bestaande. Natuurlijk maakt Twente, waar de groot-industrie alles moderniseerde, hierop een uitzondering. Die vasthoudendheid echter heeft dit voordeel, dat er uit Overijssel bijzonder veel land- en volkseigen uit een vroeger tijd is bewaard gebleven. Dat heeft men kunnen zien op het Historisch Volksfeest te Arnhem in 1919 en dat kan men nog zien in menige plattelandsgemeente, te Ootmarsum en Oldenzaal bijv. met hun kloot-schuttersverenigingen en schilderachtige uitdossing der kampioenen.

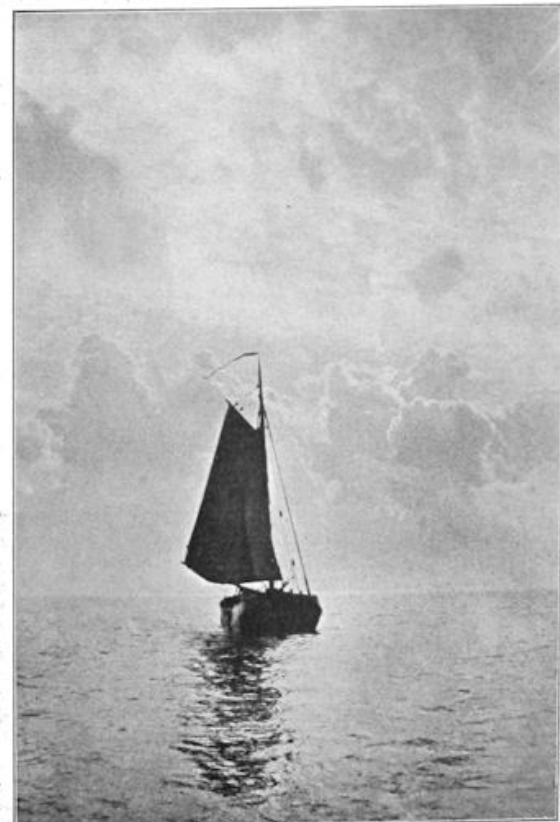
De gehechtheid aan het oude op het gebied van volksvermaken, zeden en gewoonten biedt dus gelegenheid, om den Overijsselaar te leeren kennen in zijn historische wording en het is merkwaardig, hoe weinig in dit opzicht de tand des tijds heeft kunnen wegnagen. Toen de stormramp van 1926 duizenden Nederlanders naar Twente lokte, hebben zij kunnen zien, hoeveel typisch landelijk leven in kleedij en woning zelfs daar nog behouden is gebleven en hoe diezelfde onderdanigheid, die in vroeger eeuwen het feudalisme met zijn „heerlijke rechten” in het gevolg had, nog nauwerkt in de vriendelijke beleefdheid, waarmee de plattelander u groet.

Van die „heerlijkheden”-overheersching zijn nog vele monumenten in goeden toestand bewaard gebleven. Aan adellijke en invloedrijke geslachten was Overijssel, vooral ook Twente, rijk, en nog menig kasteel getuigt daarvan. Zoo „Wegdam”, de zetel der Coevordens, die in hun wapenschild het devies voerden: „En Dieu mon espérance, et mon épée à ma défense”. (Van God is mijn verwachting, van mijn degen mijn verdediging.) Dan „Weldam”, dat door een der graven Bentinck is bewoond geweest, en waar door huwelijk ook het bekende Groningsche geslacht Ripperda gezeteld heeft. Dit kasteel heeft maar even 65 boerderijen in bezit en beslaat met al zijn ap- en dependenties ruim 1900 H.A. grond. Het Huis Diepenheim, van Jhr. Schimmelpenninck nu, van de Bentincks vroeger, is aan en op een z.g. kasteelbelt gebouwd, een oude Saksische schans of bolwerk, dat een ouden heerweg door het 80 H.A. groote moeras bestreek.

De talrijke kleine graafschappen en heerlijkheden, waaromheen een heirleger van kleine boertjes en onderhoorigen leefde, waren een gevolg van het leenstelsel; daarnaast had men de vrije markten en havezathen. De Bisschop van Utrecht heeft ze ten slotte bijeengevoegd tot wat hij Over-Sticht doopte en in de 15e eeuw Over-IJssel werd, dat zich in 1580 als provincie bij de Unie van Utrecht aansloot.

Niet alleen echter wat nu nog boven den grond te vinden is, maar ook het vele, dat onder den Overijsselschen grond gevonden is, getuigt van de zeer oude geschiedenis, waaruit de provincie van thans is gegroeid. Zoo heeft men bij Oldenzaal vuurmesjes gevonden, die uit den tijd van 2000 jaar vóór Christus stammen. Er is ook Neolithisch vaatwerk opgegraven, uit den tijd dus, dat men nog niet zijn dooden verbrandde, maar, evenals de bouwers der Hunnebedden in Drente deden, de lijken roosterde of iets liet zengen, vermoedelijk met het doel, ze te conserveeren; het lijk werd dan in hurkende houding begraven. (Soortgelijke opgravingen heb ik destijds gezien bij Haren, waarbij Dr. van Giffen, de Groningsche archeoloog, de leiding had.) Verder zijn in Twente ook Germaansche brand-graf-plaatsen ontdekt. Dan ook is heel mooi bronswerk in Twente opgedolven, waarvan o.m. in het Museum te Zwolle een bronzen zwaard te zien is, zoomede bronzen bijlen,

VOOR DE KAMPERHAVEN, binnenvallend schip bij ondergaande zon.

DIT EN DAT UIT OVERIJSSSEL II)

DOOR H. J. VAN DER MUNNIK

ZEG mij, wat gij eet, en ik zal u zeggen wie gij zijt. Met een kleine variatie op dit bekende gezegde: zeg mij, wanneer en hoe gij eet, — kan men het een vrij vertrouwbaar maatstaf noemen voor de typeering onzer provinciën. In Groningen en vooral in Drente waren de maaltijden in verband met het akkerleven of met familiegebeurtenissen sprekende getuigen te noemen van de waarde, welke men er aan den disch toeschreef in verhouding tot andere „levensbelangen”. In Overijssel is dat in niet mindere mate het geval geweest. Als voorbeeld het Markelo van het midden der 19^e eeuw, in het hartje van Overijssel.

Het betrekken van een nieuw huis was allereerst aanleiding tot..... een maaltijd. Daartoe werden een 20 tal buren (noabers) genood, uit wie na afloop van den maaltijd vier nood-noabers gekozen werden; dezen hadden diverse verplichtingen in verband met ziekte, ontstentenis en maaltijden.

Wanneer een boreling ter wereld kwam, werden alle buurvrouwen ten huize der kraamvrouw geroepen door de noodnoaber-vrouwen en onthaald op sterke koffie, stoete (mik) met boter en stroop, bekroond met een glaasje jenever met suiker. Deze versterkingen genoten zijnde, gingen de burinnen onder veelvuldige heilwenschen heen.

Het tweede maal was een blijmaal, aangezicht voor al de vrouwen der familie. Het eigenaardige hiervan was, dat de gasten eerst naar den bakker togen, en daar ieder voor een dubbeltje tarwebrood of beschuit kochten en dit meebrachten „ter vergoeding van de vertering”. Daarbij voegden de noodnoaber-vrouwen dan een gelijk menu als zoeven vermeld. Derde tafel was het doopmaal, eenige weken na den doopdag; dit was gegend aan de naaste familie, neven en nichten inbegrepen. Elke genoodigde moest aan de kraamvrouw een krentebrood ter hand stellen van f 1.— of f 1.25, hetgeen bij een uitgebreide familie dus eenigermate voor broodsgerek behoeftede..... Bovendien zond elk der gasten een pot of ketel met zoete melk, tot bereiding van rijstebrij.

Aldus de waarborgen voor een niet al te schamelen maaltijd vervuld zijnde, opende men het festijn met een teug jenever met suiker, gevolgd door een koffiebiterham. Zoo

versterkt, was men in staat, het borelingske de rij der aanwezige vrouwen ter bezichtiging door te geven. Het kind was dan in het doopkleed gestoken: wollen dekentje, japonnetje van neteldoek met kant afgezet en van kleurige lintjes voorzien. Deze rondgang afgevoerd zijnde, zette men zich aan het middagmaal, bestaande uit aardappelen met stokvisch en boter. Na een wandeling in de buitenlucht volgde dan thee met klontjes, rooken en praten, om langs dien weg den avondisch te bereiken, waarop weer koffie en krentebrood den toon aangaven. Dit gaf weer kracht tot de volgende bezigheid: bezichtiging van den veestapel, vóórdraven der paarden, debat over koop en verkoop. Als slotstuk werd rijstebrij met suiker genuttigd en dan, zoo schrijven de geschiedkundigen, „ging men met loomen tred naar huis”. Hetgeen dan toch eigenlijk ook niemand euvel te duiden was.....

Een geboortefeest van breeder allure was nog het z.g. kinderbier, waarop vrouwen en kinderen (ook van buiten de familie) werden genoodigd uit soms 60 huisgezinnen. Dit legioen bracht ook weer zelf brood en melk mee, en werd onthaald op koffie, brood en beschuit en niet te vergeten jenever met suiker, de kinderen inclus! Het feest zelf duurde een halven dag, het doopmaal een heelen.

Er hebben nog veel meer gelegenhedsmaaltijden in Overijssel bestaan: het veerenmaal, waarbij de gasten een pond of minder veeren meebrachten ter vulling van het bruidsbed; het kistenmaal, ter voorbereiding van de bruiloft, ook alweer groot in jenever en rijstebrij, en gepaard gaande met allerlei bruidspret, eindigende in het spreiden van het bruidsbed. De bruiloft zelve was ook weer rijk gegarneerd met stokvisch en jenever; men staat er versted van, hoeveel jenever het Overijssel van die dagen kon verwerken. Zelfs het begrafenismaal werd ermee besproeid en bij de „groeve” in de herberg (het samenzijn na de begrafenis) werd de jenever in *biërglazen* geschonken. Er is dus eenige reden, om den nieuwen tijd te stellen boven den goeden ouden.....

Maar nu een gansch andere kant van de Overijsselsche folklore, die trouwens nog in eere is. Dat is een der frappantste plattelandsgebruiken: het midwinterblazen. Dat geschiedt met „t meedeweenterhoorn”, een zeer lange bazuin ongeveer, waarop de boeren buitenshuis een monotoon gecgec laten hooren; de langé uithalen eischen zekere virtuositeit en men heeft dan ook in dit musiceeren baas boven baas en er zijn „manks lu, die er zoo moar wat um toe bloast”. Er komt heel wat oefening aan te pas; er

Aan den boschrand.

zijn er, die jaren en jaren iederen dag uren in den Adventstijd oefenen. De beteekenis van dit door poëtische naturen zeer gewaardeerde midwinterblazen is half mystiek, half heidensch. In de stille Adventsdagen wacht de aarde op het nieuwe licht en het nieuwe leven (evenals in Scandinavische landen op den joelnacht) en nu roept de midwinterblazer dat nieuwe tijdperk in; van erf tot erf hoort men die klanken, als een symbool van aller verlangens.

Opmerkelijk is, dat bij veel verdwijnends uit den ouden tijd, dit gebruik welbewust wordt gehandhaafd. Aan den bekenden folklorist Van der Ven verzekerde een oude Twentsche boer: „As ik d'r temet nich meer zin, dan kump d'r 'n aander veur mij in de ploats, want opgewen doot de Oageler boeren dat nooit!” Dit betreft niet alleen het midwinterblazen, maar ook andere typische gebruiken: het Paaschvuren branden, Pinksterbroe loopen, slachtvisites, en niet te vergeten het klootschieten, een volksvermaak met een zilveren bal als wisselprijs, waar de dorpers met leeuwenmoed om kampen. Zoo wordt nog heel wat karakteristiek „erfgoed der vaderen” in eere gehouden en het is wel merkwaardig, dat juist in Twente, waar de groot-industrie een sociaal-economische omwenteling teweeg heeft gebracht, nog zooveel behouden blijft.

En nu zouden we nog heel wat moeten vertellen van Kamper uien, Zwolsche blauwvingers, Deventer koek, Bathmense kerk-schilderingen, Dalfser moppen, Giethoornsche punters, de Ommer schans en het Staphorster boertje, maar al deze Overijsselsche beroemdheden mogen zich vergenoegen, te worden bijgezet in de eere-galerij van Overijssel.

Ik besluit met een „authentiek stuk”, uit den Deventer Almanak van 1587, getuigende van de outheid der Lebuinuskerk te Deventer met haar mooi carillonspel: „Die Bisschop Bernulphus tho Utrecht heft dat halue Collegium genomen ende getransferieert binnen Deventer, heft aldaer dat Collegium ende Kercke, gefundiert, in die eere van St. Lebuinus, Anno 1040, op den 12 dach Novemb”. En zij is nog de trots van Deventer!

De schaapsstal.